

BABYBOXY
BABY BOXES**Karel Attl**

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta

Vol. 4, no. 2, 176–192

Summary

This article does not address the fundamental question of whether the baby boxes for abandoned children should be established or not. It addresses the question whether the baby boxes should be established and operated in the Czech Republic in the absence of legal regulation. A favorable opinion of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences is cited in the beginning of this article. This opinion was issued on this matter at the request of the Endowment Fund for abandoned children STATIM in Prague. Main purpose of this fund is the establishment and operation of containers for abandoned children (baby boxes). However, doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc., working at the Department of Civil Law of the Faculty of Law of the Charles University in Prague, has expressed a negative opinion on this issue. Other family law experts agree with her opinion. The author expresses his own opinion to these controversial attitudes from the perspective of international law documents and the Czech national law, by which the Czech Republic is bound. He reviews different legal opinions on baby boxes in selected European countries and USA. He concludes that in order for baby boxes to become established in the Czech Republic, it is desirable adopt the separate legislation in the form of a law. This legislation should help to avoid the risk of setting up and running baby boxes by professionally unfit persons, and the possible abuse of abandoned children.

Key words: baby boxes – Convention on the Rights of the Child – Charter of Fundamental Rights and Freedoms

Souhrn

Článek se nezabývá základní otázkou, zda babyboxy pro odložené děti mají být zřizovány, či nikoliv, ale zda je lze v České republice zřizovat a provozovat při absenci jejich právní úpravy. V úvodu článku je citováno kladné stanovisko Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky, vydané k této problematice na základě žádosti Nadačního fondu pro odložené děti STATIM se sídlem v Praze, jehož účelem je zřizování a provoz schránek pro odložené děti, a záporné stanovisko doc. JUDr. Michaely Zuklínové, CSc., působící na katedře občanského práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, s nímž se ztotožnili další odborníci z odvětví rodinného práva, působící na jiných právnických fakultách v České republice. Autor článku vyjadřuje k těmto protichůdným stanoviskům vlastní názor z pohledu mezinárodněprávních dokumentů, jimiž je Česká republika vázána, a jejího vnitrostátního právního řádu. Poukazuje na základě jemu dostupných zdrojů i na rozdílné právní názory na babyboxy ve vybraných evropských zemích a USA. Dochází k závěru, že mají-li být v České republice babyboxy zřizovány, není to žádoucí bez přijetí samostatné právní úpravy ve formě zákona, aby byla vyloučena jak rizika jejich zřizování a provozování odborně nezpůsobilými osobami, tak i jejich možného zneužití.

Klíčová slova: babybox – Úmluva o právech dítěte – Listina základních práv a svobod

ÚVOD

Většina současné populace ví, co je to babybox či baby-schránka a k jakému účelu slouží. Položíme-li otázku, z jakého pramene svého vědění nabyla, většina dotazovaných zřejmě odpoví, že ze sdělovacích prostředků nebo že o nich četla na internetu. Někteří pak budou také vědět, že vlastně nejde o nic až tak nového, neboť obdobné schránky existovaly již ve středověku v kláštřích a dalších objektech ve vlastnictví římskokatolické církve; ti ještě „informovanější“ si např. mohou vzpomenout na úsilí Napoleona Bonaparta o jejich zřizování na území Francie od počátku 19. století.

Zeptáme-li se právníků zabývajících se občanským a rodinným právem, právem sociálního zabezpečení a případně právem trestním, kterým konkrétním právním předpisem je provozování babyboxů a činností s tím souvisejících upraveno, nutně odpovědí, že takový právní předpis neznají, neboť není součástí právního řádu České republiky. Z právě uvedeného důvodu musím článek nazvat kuse „Babyboxy“ a nedovolím si jej nazvat např. Právní problematika babyboxů, jak bývá u obdobných příspěvků obvyklé. S právě uvedeným konstatováním není v rozporu hodnocení, zda babyboxy jsou v souladu s právním řádem, či nikoliv nebo zda je k jejich zřizování a činnosti zvláštní právní úprava vůbec nutná či potřebná.

Předmětem článku tak není téma, **zda babyboxy ano, či ne**; jeho předmětem je názor, zda je lze provozovat v České republice bez zvláštní právní úpravy a v souladu s právním řádem jako celkem anebo je-li potřebné takovou zvláštní právní úpravu přijmout. Autor také vnímá, že k datu sepsání článku je babyboxů v České republice provozováno celkem 39, převážně v nemocnicích.

Otázek je tedy dle mého názoru celá řada; vadí současné právní „vakuum“ legálnímu provozování babyboxů nebo postačí v této souvislosti odkázat na jednu ze základních zásad právního řádu demokratického státu, která bývá vyjadřována oním známým „co není zakázáno, je dovoleno“? Lze jejich provozování opřít o principy fungování moderní občanské společnosti, v níž je řada aktivit vyvíjena legálně, aniž by byly upraveny právem?

Je třeba hned v úvodu konstatovat, že odborná veřejnost se v principu dělí na dvě části: prvá považuje provozování babyboxů za souladné s právním řádem České republiky, druhá pak zastává názor opačný. Pokusím se o právní rozbor obou protichůdných názorů a projevim též svůj vlastní názor, v němž se pokusím vyjádřit i k otázkám dosud dle mého náhledu méně analyzovaným.

1. Hypotéza, že babyboxy jsou v souladu s právním řádem České republiky

Dne 27. 1. 2005 vydal Ústav státu a práva Akademie věd České republiky (dále jen Ústav) posudek či stanovisko na žádost Nadačního fondu pro odložené děti STATIM se sídlem v Praze, jehož účelem je zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených. Posudek cituji v plném znění (3):

„Nadační fond pro odložené děti Statim, jehož účelem je zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených, se obrátil na Akademii věd České republiky, Ústav státu a práva, se žádostí o vyjádření k jediné otázce: zda realizace účelu Nadačního fondu pro odložené děti STATIM může být posuzována tak, že je v rozporu s právem.

Podle údajů vyplývajících ze žádosti nadačního fondu byla vedena široká odborná diskuse v oblastech medicínských oborů i v oblastech právních, z níž vyplynulo, že ze všech dotčených medicínských hledisek je zřízení a provoz schránek zcela jednoznačně ku prospěchu těchto dětí a experty působícími v oblasti medicíny bylo jejich zřízení doporučováno.

Dotaz na akademii věd byl položen Statimem z toho důvodu, že zúčastnění právní experti nedospěli k jednoznačnému závěru, zda realizace účelu fondu je, či není v rozporu s právem.

K posouzení uvedené otázky byla Ústavu státu a práva Akademie věd ČR předložena stanoviska vypracovaná: Všeobecnou fakultní nemocnicí v Praze; Ministerstvem zdravotnictví ČR; Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR; I. lékařskou fakultou UK v Praze; Ústavem sociální medicíny a veřejného zdravotnictví; JUDr. Zdeňkem Šámalem, soudcem Nejvyššího soudu České republiky; JUDr. Marií

Vodičkovou, předsedkyní Fondu ohrožených dětí; JUDr. Jiřím Starečkem, soudcem Vrchního soudu v Praze; doc. MUDr. Richardem Plavkou, CSc., primářem neonatologického oddělení VFN a 1. LFUK a prof. MUDr. Jaroslavem Živným, DrSc.

Základní teoretická úvaha spočívá v tom, zda pro činnost související se zřizováním a provozem schránek pro odložené děti, která je vedena snahou Statimu odvrátit život ohrožující důsledky po porodu odkládaných dětí, je třeba speciální právní úpravy.

K tomu je třeba si uvědomit zejména to, že moderní občanská společnost je založena na principu občanské solidarity a angažovanosti ve všech oblastech života a může být naplňována nejen činností státních institucí, ale i nestátních uskupení nejrůznějších právních forem a také jednotlivých osob. Právo je třeba vnímat v souladu s touto úvahou jako prostředek k naplňování tohoto cíle.

Ve společnosti je takto vyvíjena řada činností, zejména v oblastech sociálních (např. pomoc přestárlým lidem nebo jiným osobám v nouzi, různé formy sponzorování, činnost přispívající k rozvoji sportovních, kulturních a vzdělávacích aktivit a mnoho dalších), které nejsou speciálně upraveny právem a přesto nejsou z tohoto důvodu vnímány jako protiprávní. Je tedy třeba zaměřit se na otázku, zda posuzovaná činnost je, či není v rozporu s konkrétními právními normami, neboť pouze ze skutečnosti, že neexistuje právní úprava zaměřená právě na tuto činnost, nemůže být vyvozována úvaha o její protiprávnosti.

Na základě předložených stanovisek je nutno námítky o případném rozporu s právem posuzovat především z hlediska rozporu s mezinárodně právní úpravou, zejména Úmluvou o právech dítěte a Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí, dále z hlediska možné trestní odpovědnosti a z hlediska kogentních ustanovení sociálně-právních předpisů.

Podle ustanovení čl. 7 Úmluvy o právech dítěte má každé dítě od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Argument spočívající v porušení tohoto článku jistě ob stojí, neboť dítě odložené krátce

po narození nemá možnost získat poznatky o svém genetickém původu. Vzhledem ke znění zmíněného čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je však třeba se přiklonit ke stanovisku, že umístění dítěte do této schránky předpokládá zvýšenou možnost zachování jeho života a zdraví. Právo dítěte na život je jednoznačně převažujícím hlediskem, pokud by mělo stát proti jeho právu znát své rodiče a právu na jejich péči.

Ústav státu a práva Akademie věd ČR nespátřuje v naplnění činnosti Fondu pro odložené děti STATIM možné znaky trestného činu opuštění dítěte podle § 212 trestního zákona. Podle znění citovaného právního předpisu se uvedeného trestného činu dopustí ten, kdo „opustí dítě, o které má povinnost pečovat a které si samo nemůže opatřit pomoc, a vystaví je tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví“. Odložení dítěte do speciální schránky a jeho předání zdravotnickému zařízení nenaplnuje znaky uvedeného trestného činu, neboť takovým jednáním nedojde k zákonem předpokládané újmě, spočívající v tom, že dítě bude vydáno v nebezpečí smrti nebo ohrožení zdraví. Lze dovést, že osoba, která by dítě do schránky předala, se nedopustí uvedeného trestného činu, neboť by jejím jednáním nebyla naplněna ani objektivní, ani subjektivní stránka tohoto trestného činu.

Poslední oblastí, v níž by mohlo dojít k rozporu s právními předpisy, je oblast sociálně-právní. Nadační fond pro odložené děti STATIM zřízením a provozováním schránek, převážně zajišťováním technických a finančních záležitostí, nevykonává činnost na úseku sociálně-právní ochrany dětí, jak ji vymezuje zák. č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, ani sociálně-právní činnost v jiném směru. Činnost fondu má být zaměřena pouze na vytvoření prostoru a jeho vybavení pro umístění odloženého dítěte, v němž budou zajištěny hygienické podmínky, bezpečnost dítěte proti zásahům třetích osob a návaznost na rychlá další opatření.

Všechny orgány, které se na řešení této životní situace dítěte následně budou podílet, jsou povinny nadále respektovat platné právní předpisy, tedy zajištění práva dítěte na okamžitou registraci podle zák. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění poz-

dějsích předpisů, jeho právo na sociálně-právní ochranu podle zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a konečně právo na veškerou soudní ochranu podle příslušných ustanovení zákona o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů.“

Ústav ve svém posudku nezmiňuje obsah stanovisek v něm uvedených subjektů, který si pro účely jeho vypracování vyžádal, ani informaci o počtu kladných a záporných názorů na předmětnou problematiku.

Jak plyne z jeho citace, výslovná odpověď na Nadačním fondem STATIM položenou otázku v posudku obsažena není, nicméně lze nepochybně dospět k závěru, že Ústav v činnosti tazatele rozpor s právem České republiky neshledal.

2. Hypotéza, že babyboxy nejsou v souladu s právním řádem České republiky

Zhruba ve stejném období roku 2005 byl nezávisle na výše citovaném posudku Ústavu zveřejněn příspěvek, nazvaný „Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek“, jehož autorkou je doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc. Také ona reagovala na shodnou skutečnost, tedy na zápis Nadačního fondu pro odložené děti STATIM do nadačního rejstříku.

Rovněž tento příspěvek pro naprostou objektivitu a možnost čtenáře si průběžně vytvářet vlastní názor na věc cituji v následujícím úplném znění:

„I. Úvodem (12)

V č. 2/2005 Právních rozhledů byla v rubrice Diskuse uveřejněna stať prof. Hrušákové a doc. Králíčkové, věnovaná otázkám tzv. anonymního a utajeného mateřství. Níže uvedená stať by měla být dalším diskusním příspěvkem. Je vyvolána skutečností, že v květnu roku 2004 byl do nadačního rejstříku zapsán Nadační fond pro odložené děti STATIM. Jeho účelem je „zřízení a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených. Poskytování pomoci odloženým a opuštěným dětem. Finanční podpora rekondičních a ozdravných pobytů zaměstnanců pracujících v průmyslových provozech a jejich dětí“.

II. Právní základ zřízení a provozu baby-schránek (12)

Schránku pro odložené děti (dále zpravidla jen „baby-schránka“) si lze představit jako onu jen několik let známou a již hlasitě odmítanou německou Baby-Klappe (blíží k tomu srov. v části II. 4). Na jejím zřízení a provozu se v Německu zpravidla podílí ta či ona charitativní organizace spolu s tou či onou nemocnicí (porodnicí). Baby-Klappe je umístěna ve dveřích nebo ve zdi nemocnice tak, aby byla přístupná jak zvenčí pro toho, kdo by dítě přinesl, tak zevnitř pro zdravotnický personál.

Z hlediska právního ale není důležité, jak bude taková baby-schránka fakticky zřízena a provozována, důležité je, na jakém právním základě se tak bude dít, totiž jaký bude titul, právní či zákonný důvod takového aktu.

Není pochyb o tom, že pravidla občanského zákoníku ani jiného soukromoprávního předpisu použitelná nejsou. V tomto případě se totiž jedná o záležitost sociálně-právní ochrany dětí a ta je věcí státu, věcí veskrze veřejnoprávní.

Sociálně-právní ochranu dětí v ČR nesmí vykonávat nikdo jiný a jiným způsobem než podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Přitom citovaný zákon má své ústavní kořeny v Listině základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

V § 1 citovaného zákona je definován rozsah pojmu sociálně-právní ochrana dětí, a to vůbec, obecně pro všechny případy, tedy nejen „pro účely tohoto zákona“. V § 4 citovaného zákona jsou pak taxativním výčtem uvedeny subjekty, které smějí sociálně-právní ochranu dětí vykonávat.

Je asi poněkud redundantní připomínat, že zatímco v oblasti práva soukromého platí princip autonomie vůle a smluvní svobody („co není zákonem zakázáno, je dovoleno“, srov. čl. 2 odst. 3 Listiny), v oblasti práva veřejného platí nebezvýjimečně zásada, podle níž je zakázáno všechno, co není – státu a těm, na které stát zákonem přenesl svou pravomoc – výslovně dovoleno (srov. čl. 2 odst. 3 Úmluvy a čl. 2 odst. 2 Listiny). Není ale nadbytečné říci, že je-li stanoveno, že každý může činit, co mu zákon nezakazuje, znamená to, že – kromě jiného, totiž toho, co je zakázáno výslovně (slovy „zakazuje se“, „nesmí“ apod.) – nikdo nesmí

zasahovat do domény státu: nesmí např. vykonávat soudnictví, ochranu státu atd. a stejně tak ani sociálně-právní ochranu dětí.

Hodlá-li proto někdo, ať je osobou fyzickou či právnickou, vykonávat činnost, která se spravuje zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, nemůže ji vykonávat podle vlastního uvážení, natož popř. dovozovat, že jeho činnost se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí nespřavuje, že tedy jde o oblast práva prostou. Smí ji vykonávat jen tehdy, splní-li podmínky pro tuto činnost zákonem stanovené.

Smyslem zákona o sociálně-právní ochraně dětí je zejména jednak přesně vymezit oblast, v níž stát smí (viz zásadu uvedenou výše) zasahovat do svobodné sféry občana, jednak náležitě upravit činnost všech, kdo – nejsouce rodiči, osvojiteli, pěstouny, fyzickými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy podle § 45 zákona o rodině, poručníky, ani opatrovníky – pečují o nezletilé děti, tak, aby tato činnost byla vykonávána způsobem zajišťujícím nezletilým řádnou ochranu ve smyslu nejen Listiny (srov. čl. 32), ale také a především Úmluvy o právech dítěte.

Pokud by tedy ten, kdo zřídil a provozoval baby-schránku, nebyl osobou pověřenou výkonem sociálně-právní ochrany ve smyslu § 4 odst. 2 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nemůže, přesněji řečeno nesmí tak z hlediska práva činit, jeho případná činnost by takto byla v rozporu s právními předpisy (viz výše). Opačně řečeno, má-li být zřízení a provoz baby-schránky v souladu se zákonem, musí její zřizovatel a provozovatel být nejen fyzickou nebo právnickou osobou, ale musí být osobou pověřenou výkonem sociálně-právní ochrany.

Nicméně, lze mít velmi výrazné pochybnosti o tom, že by nějaká osoba mohla být ve smyslu prve citovaného ustanovení pověřena. Zřízení a provozování baby-schránky totiž není uvedeno mezi – opět taxativně stanovenými činnostmi či úkony (§ 48 odst. 2 citovaného zákona), které mohou, totiž smějí (§ 48 odst. 3 citovaného zákona) takto pověřené osoby vykonávat či konat.

III. K dalším aspektům problematiky baby-schránek (12)

Zabývejme se nyní ještě několika dalšími aspekty předmětné problematiky. Přitom od-

hlédněme od toho, co bylo řečeno výše, a představme si – jenom teoreticky – že taková baby-schránka byla instalována a je v provozu.

1. Pakliže matka, popř. rodiče odloží své dítě v baby-schránce, nejedná se o dítě nalezené. Právní stav tohoto dítěte se spravuje základním statusovým předpisem – zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (ZOR). Zákon o rodině nezná institut nalezeného dítěte, nalezence, naopak stanoví, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila (§ 50a). Dítě odložené do baby-schránky má tedy (právně, resp. statusově-právně) matku (přesto, že zatím není známa její totožnost) a nelze vyloučit ani případ, kdy takto má i otce, přesněji, je zde muž, jehož právo považuje za otce (žena je vdaná nebo otcovství k dítěti bylo určeno již před jeho narozením souhlasným prohlášením rodičů).

Ani matriční předpisy neznají pojem ‚nalezené dítě‘. Najdeme zde ale výraz ‚dítě nezjištěné totožnosti‘ (§ 17 matričního zákona) a výraz ‚dítě, jehož matka požádala o tajeň své osoby v souvislosti s porodem‘ (§ 14 a 17 matričního zákona).

Tak jako tak, matriční předpisy upravují pouze evidenční odraz toho, co stanoví hmotněprávní statusové předpisy. Nemohou tudíž ustanovovat tak, aby hmotněprávní stav mohl být změněn správněprávním, resp. evidenčním zařízením.

Proto také nelze nikterak očekávat, že faktická a právní situace odloženého dítěte se vyřeší velmi rychle, spíš se zdá nutné počítat s delší dobou. Dítě má zcela nepochybně matku, matka má rodičovskou zodpovědnost, souhlas k osvojení může dát nejdříve 6 týdnů po porodu, přesněji řečeno, souhlas matky může být kompetentním orgánem přijat až 6 týdnů po porodu (srov. Úmluvu o osvojení). Matka, která odložila dítě do baby-schránky, se může domáhat zápisu údajů do matriky, pokud prokáže, že je matkou onoho dítěte. V případě, že dítě bude odloženo později než bezprostředně po porodu, popř. i mnohem později, neběží dvouměsíční lhůta nezájmu, a bude tedy třeba vyčkat uplynutí 6 měsíců.

U odloženého dítěte není jisté, že nemá právně jistého otce (který by s osvojením musel rovněž souhlasit), ale nelze ani vyloučit, že se objeví muž, který bude schopen prokázat – vždyt' dnes to není problém – že je otcem dítěte. Za předpokladu, že matku, popř. otce nebude možné nalézt, bude třeba ustavit dítěti opatrovníka (nikoli poručníka, neboť nejsou dány důvody pro jeho ustanovení – srov. § 78 ZOR). To zajisté neznamená, že dítě nebude moci být svěřeno do péče fyzické osoby (podle § 45 ZOR). Statusový vztah rodiče-dítě ale zanikne až právní mocí rozhodnutí o osvojení, a to o osvojení nezrušitelném.

Bude-li dítě osvojeno jen tzv. prostým osvojením, tj. osvojením 1. stupně, nebude to nijak bránit tomu, aby se pokračovalo v hledání biologických rodičů a popř. aby došlo k určení otcovství.

Odloží-li dítě do baby-schránky nezletilá matka, nevznikne jen problém nezpůsobilosti k úkonu s právně statusovými důsledky (zákon o rodině nemá výslovnou výjimku obdobnou s prohlášením o uznání otcovství), ale v tomto případě budeme mít co do činění i s problémem ochrany matky-dítěte. Ta se nabízí poukázat na čl. 32 odst. 3 Listiny, který mluví o rovnosti dětí.

- Úmluva o právech dítěte v čl. 7 především stanoví, že dítě má být zaregistrováno ihned po narození, a od svého narození má pak právo na své jméno (totiž příjmení – angl. name, u nás příjmení a jméno). To však v případě, že dítě bude odloženo do baby-schránky, nebude možné. (Nelze ovšem vyloučit situaci, kdy do baby-schránky bude odloženo dítě, které již dříve zaregistrováno bylo, má jméno i příjmení a je občanem toho či onoho státu.)

Dále Úmluva o právech dítěte stanoví, že dítě má právo znát své rodiče a právo na jejich péči, pokud je to možné. Zmíněná práva jsou nezbytnou součástí (širšího či obecnějšího) práva na identitu a soukromí. Zvýraznit je při tom třeba i vedlejší větu, totiž „je-li to možné“.

Aby bylo něco možné, je třeba, aby to bylo umožněno, a nikoli nezvratně neboli jednou provždy vyloučeno. Stát – smluvní strana Úmluvy – takto sice nutně nemusí zajistit, aby dítě znalo své biologické rodiče (protože to může být z objektivních důvodů vyloučeno), ale musí zabezpečit trvání možnosti, aby dítě znalo své rodiče a bylo v jejich péči. A takové zajištění možnosti spočívá kromě jiného v tom, že stát nesmí položit či vystavět takové překážky, které by navždy vyloučily (znemožnily), aby dítě poznalo své rodiče.

V tomto ohledu se nabízí doporučit našim zákonodárcům, aby Listinu obohatili o období ustanovení čl. 1 a 2 Základního zákona SRN, která dávají dítěti zcela bezvýjimečné (tedy vždy, nejen, pokud je to možné) právo znát svůj původ. Naše Listina – srov. čl. 32 – totiž zakotvuje bezvýjimečně „jen“ právo dítěte na rodičovskou výchovu a péči. Jistě ale lze dobře dovodit, že je-li dáno právo na rodičovskou výchovu a péči, musí být dáno i právo, které je nutnou podmínkou onoho práva, které nutně ono právo na rodičovskou výchovu a péči předchází. Takovým právem je právo rodiče mít – a tudíž znát svůj původ.

- Pokud by baby-schránka měla pomáhat v situaci, kdy matka z neznalosti, v duševní poruše, v důsledku bezradnosti apod. své dítě někde odloží nebo je zbaví života, pak nelze nevidět, že je to zbožné přání. Taková matka nemá volbu, chce se dítěte zbavit, a to co nejrychleji. A pakliže neví, co má dělat, je bezradná nebo jedná v duševní poruše apod., rozhodně u ní nelze mít za to, že bude uvažovat racionálně a že tedy třeba z Roztok nebo Lahvic, natož pak z Kolína nebo Kladna, ponese nebo poveze své dítě do pražské schránky. To ale platí i tehdy, je-li schránka třeba jen o ulici dál.

Ostatně, ponecháme-li stranou obtíže spojené s překonáním vzdálenosti z místa porodu do místa schránky, naplnění předpokladu všeobecné znalosti faktu existence baby-schránky by zřejmě vyžadovalo opakované zařazování takové informace do

výuky na základní škole, reklamní akce v médiích atd.

Odborníci tvrdí, že své dítě odkládají a usmrcují zejména mladé, velmi nezralé a infantilní ženy – prakticky děti anebo osoby nesvéprávné – totiž stížené duševní poruchou. Svě těhotenství do poslední chvíle samy sobě popírají, „nepozorují“, že jsou těhotné. Porodem jsou nutně zaskočeny. Stresová a panická reakce pak vede třeba k zabití ihned po porodu.

Očekávání, že zřízení zařízení, jakými jsou baby-schránky, povede ke snížení počtu interrupcí, odložení dětí a zbavení dětí života, tak není nijak odůvodněno, natož prokázáno.

4. Diskuse okolo baby-schránek (jakož i okolo utajených a anonymních porodů) probíhá už delší dobu. Začala pochopitelně nejdříve tam, kde mají s takovými zařízeními mnohaleté zkušenosti. To platí zejména o Francii. Francie, stejně jako Lucembursko a Itálie, zakládá statusové postavení člověka na „uznání statusu“, na prvku vůle a chtění (afektu), u dítěte narozeného mimo manželství je vedle porodu zapotřebí i znání (rodičovského původu). Biologické rodičovství nemá ve Francii žádný zvláštní význam.

Koncepce statusového práva německého, rakouského, našeho i mnoha dalších evropských států je zásadně odlišná. Díky jistým historickým kořenům (nikoli totiž právě v tomto bodě římskoprávním – jedná se o starobylá evropská rodová pravidla) je tu kruciólním prvkem pokrevnosti, vůle (chtění) tady žádnou roli nehraje.

Ve Francii zatím diskuse o anonymitě matky vyvrcholila v případě Odievre v. Francie a v novelizaci zákona o právu původu, kdy byla zřízena Národní rada pro zjištění osobního původu. Úkolem Rady je uchovávat sdělená, ale utajená data matky a v případě zájmu dítěte matku vyzvat, aby prohlásila souhlas s odtajněním. Je to málo – Francie zůstala v půli cesty, protože případný nesouhlas matky nelze překročit.

V Německu začala diskuse týkající se péče o odložené děti v 90. letech, kdy došlo k výrazné medializaci případů náleží dětí

odložených, zabitých nebo jinak usmrcených.

Rozhovory, polemiky, pře a spory, často vedené nevybíravými způsoby a prostředky, stále pokračují nejen ve Francii a v Německu, ale ve většině evropských států. Všude tady se také znovu a znovu objevují návrhy na novelizace matričních i statusových předpisů.

Snad posledním je zatím návrh skupiny poslanců německého Bundestagu (2004), který již začal německý parlament projednávat. Diskuse o Baby Hatches se rozvinula také v některých státech USA. Není nijak zvláštní, že odpůrcem dětských hatches je např. osvojený Ron Morgan ze San Francisca.

5. Z výše uvedeného (zejména z toho, co bylo uvedeno sub. II. 1) plyne také kromě jiného, že velmi snadno mohou být baby-schránky zneužity. Dítě může odložit i taková matka, která se prostě o dítě nechce starat, svěří dítě, a třeba zdaleka ne novorozence, do péče státu. Koneckonců může jít i o ženu, která má dítě v preadopční péči, nebo o ženu, která už dokonce dítě osvojila (a stud jí brání řešit nedostatek pozitivního vztahu nebo jiný vyskytnuvší se problém otevřeně a po právu). Do schránky lze vložit i mrtvé dítě i něco jiného než dítě. Je zajisté problém, jak takovým činům zabránit. Poněkud absurdní možností by např. bylo sledovat každého, kdo něco do schránky odloží, až do chvíle, kdy lékař zjistí, že odloženo bylo skutečně narozené dítě.

Se zneužitím souvisí ale i další problém, u odloženého dítěte lze jen stěží ihned zjistit nemoci, zejména dědičné, zděděné psycho-sociální odchylky apod.

A nad tímto vážným problémem převládá – zejména v období dospívání dítěte – problém ještě závažnější, problém hledání vlastní identity, svého biologického původu, pokrevních příbuzných, normálních lidských kořenů.

6. Úmluva o právech dítěte tvoří kompaktní celek, celek navzájem provázaných práv.

Není proto možné jednotlivá práva posuzovat bez souvislosti s ostatními.

Přítom nelze nevidět jakýsi ‚střet‘ několika práv při uvažování na základě přednostního zřetele blaha dítěte:

- a) právo dítěte na život – státy, smluvní strany jsou povinny v nejvyšší možné míře zajistit zachování života a rozvoj dítěte; přítom jistě není možné oddělovat od sebe život fyzický a život psychický – tělo bez osobní historie nemá smysl;
- b) právo dítěte na identitu, tj. na statusové ukotvení, včetně určení jména a příjmení;
- c) právo dítěte znát svůj původ a být v péči svých rodičů.

‚Proti‘ těmto právům zajištěným zejména Úmluvou o právech dítěte pak stojí právo matky na soukromí dané rovněž několika mezinárodněprávními akty, zejména pak Úmluvou o lidských právech a základních svobodách. Lze ovšem mít za to, že sice v zájmu matky může být utajit svou vlastní totožnost, event. i totožnost dítěte před veřejností (svou rodinou) a toto právo jí lze přiznat, nelze jí však přiznat právo utajit svou vlastní totožnost před dítětem. Až tak daleko právo matky na soukromí nemůže dosahovat.

IV. Místo shrnutí (12)

1. V úvahách o baby-schránce hraje důležitou roli naprostý nedostatek informací – objektivních a pravdivých – o tom, co bude ‚pak‘. Co bude, když optimální scénář nenastane. Co bude, až se u dítěte objeví zdravotní nebo jiné problémy. Co bude, až se dítě začne ptát na svůj původ, na svou matku, otce, až bude zjišťovat rodinnou anamnézu. Záchranou onoho přísloušného jediného lidského života, fyzického zdraví dítěte, jsme ještě ani trochu neochránili jeho mysl, city, psychické zdraví za deset, patnáct, dvacet let.
2. Ukáže-li se společenská objednávka po baby-schránkách naléhavou, bude zapotřebí iniciovat přinejmenším tyto kroky: od-

volání podpisu ČR z několika mezinárodních úmluv, jak OSN, tak evropských, změnu Listiny základních práv a svobod, změnu zákona o rodině a doplnění zákona o sociálně-právní ochraně dětí (doplnění by spočívalo ve výslovné úpravě právě takového nakládání s dětmi a ve stanovení příslušných záruk pro ně (pro jejich zdraví, status, pro stanovení jejich totožnosti, pro realizaci jejich práva poznat svůj původ atd.).

Příspěvek byl též publikován v časopise“ (12).

„Autorka příspěvku působí na katedře občanského práva UK v Praze a s jejími závěry v tomto příspěvku uvedenými se ztotožnila prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc., a doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D., tehdy obě z Právnické fakulty MU v Brně, prvně jmenovaná je pak v současné době děkankou Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a je činná na příslušné katedře této fakulty, dále se pak s jeho závěry ztotožnila doc. JUDr. Senta Radvanová, CSc., z Právnické fakulty UK v Praze.“

Závěr tohoto příspěvku tak protichůdně k posudku Ústavu poukazuje na rozpor s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, rozpor s vnitrostátním právním řádem a zpochybňuje i základní otázku, totiž zda vůbec existuje společenská potřeba právní úpravu babyboxů přijímat. Oproti posudku Ústavu se příspěvek doc. Zuklínové nezabývá případnou trestněprávní problematikou věci.

3. Můj právní názor na zřízení a provozování babyboxů

Babybox Nadačního fondu STATIM byl „první vlaštovkou“ a od doby zahájení jeho činnosti vznikly téměř čtyři desítky obdobných babyboxů.

Z výše citovaného posudku Ústavu a příspěvku doc. Zuklínové plyne, že i akademická půda, která byla vždy kromě judikatury soudů (v tomto případě samozřejmě zcela absentující) „studnicí moudrosti“ a inspirací pro praxi, zastává na činnost babyboxů diametrálně odlišné názory. Akademické pracovníky z kateder občanského práva výše citovaných právnických fakult nelze dle mého názoru podezírat z toho, že by ve svých právních názorech upřednostňovali veřejné právo před právem soukromým.

Rovněž jsem stoupencem názoru, že stát a veřejné právo vůbec má do života zasahovat co nejméně a že soukromé právo by mělo být ve svobodném a demokratickém státu respektováno v maximálně možné míře; patřím ke generaci právníků, která si ve své praxi státních zásahů do soukromoprávních vztahů „užila hojně“.

Přes právě uvedenou skutečnost však respektuji, že zatímco v soukromém právu skutečně platí zásada, že „co není zakázáno, je dovoleno“, v právu veřejném je uplatňován princip opačný, tedy že „vše, co není dovoleno, je zakázáno“.

Zjednodušeně řečeno, obecně se neztotožňuji se závěry posudku Ústavu, byť netvrdím, že nemůže v daném případě absolutně obstát, navíc pak s přihlédnutím k tomu, že v něm nebylo zaujato obecné stanovisko k problematice babyboxů, ale byl vypracován na **specifické** podmínky jednoho konkrétního subjektu a na jeho žádost. Respektuji také pravomocné rozhodnutí příslušného soudu o zápisu Nadačního fondu STATIM do nadačního rejstříku; považuji je však za právně závazné právě jen pro tento konkrétní případ, nikoliv obecně (viz níže poznámky pod písmenem a) této kapitoly.

Obecně se ztotožňuji s právním názorem obsaženým v příspěvku doc. Zuklínové, zejména s tím nejzásadnějším, uvedeným v jeho čl. IV. (viz citace) a stojícím na principiálním závěru, že stávající právní úprava není a nemůže být pro zřizování a provoz babyboxů postačující.

Jakkoliv se můj právní názor může na první pohled jevit jako názor „chytré horákyne“, pokusím se jej obhájit a vysvětlit, proč spatřuji tak diametrální rozdíl mezi jednotlivým konkrétně rozhodnutým případem a českou právní úpravou jako celkem.

Ostatně s odlišnou právní kvalifikací ve skutkově obdobných věcech jsem se setkal v právní praxi vícekrát; je odrazem ústavního principu nezávislosti soudců a právní názory na nové věci bývají sjednocovány po uplynutí někdy poměrně dost dlouhé doby v důsledku rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu České republiky, popř. náleží jejího Ústavního soudu.

Kromě obsahu výše uvedených citací a mých poznámek chci poukázat na některé další, dle mého názoru dosud nekomentované právní aspekty problému, zejména následující:

a) K zápisu Nadačního fondu STATIM do nadačního rejstříku

Obecně je zápis nadačních fondů do nadačního rejstříku upraven ustanovením § 5 zák. č. 227/1997 Sb., v platném znění, zákon o nadačních a nadačních fonděch a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (dále jen Nadační zákon) (4). Kromě dalších jím stanovených údajů se do nadačního rejstříku zapisuje účel nadačního fondu, který musí směřovat k dosahování obecně prospěšných cílů, např. rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot.

Pro řízení o zápisu nadačních fondů do nadačního rejstříku platí, nestanoví-li Nadační zákon nic jiného, obdobně ustanovení obchodního zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb., v platném znění) (5) a občanského soudního řádu (zákon č. 99/1963 Sb., v platném znění, dále jen o. s. ř.) (6), tedy v případě posledně uvedeného mimo pochybnost veřejnoprávního předpisu. Do nadačního rejstříku zapisovaná činnost musí být mj. **dovolená** (obdobně u zápisů obchodních společností, družstev a dalších osob do obchodního rejstříku, jejichž zápis se řídí totožnou procesněprávní úpravou).

Český právní řád nezná pojem „odložené děti“ ani neupravuje „odkládání dětí“; zřizování a provoz schránek pro odložené děti tak *expressis verbis* není povolenou činností. Výrazy „odložený“ či „odkládaný“ jsou z hlediska gramatického českému právu cizí prakticky absolutně. V maximálně možné šíři interpretace se právě uvedeným výrazům přibližuje pojem „opuštění věci“, rozuměj movité věci, k níž může za zákonem stanovených podmínek zaniknout jejímu vlastníku vlastnické právo na základě projevu jeho vůle se takové movité věci „zbavit“, např. dle § 135, odst. 4 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., (7) v platném znění, popř. zvláštních právních předpisů. Ani pojem „věci“ však občanský zákoník bohužel nedefinuje; právní teorie i praxe však nikdy nepochybovala o tom, že věcí může být to, co je **odlišné od osoby**; dítě je mimo pochybnost osobou fyzickou a je zcela absurdní se vůbec zmiňovat o tom, že věcí není a nemůže být.

Za určitých okolností, které v případě babyboxů sice nemusejí nastat, ale nelze vylou-

čit, že by nastat mohly, postihuje zákonodárce „odkládání dětí“ v trestním zákoně, když v něm definuje skutkovou podstatu trestného činu „**opuštění dítěte**“ (viz kap. 3, písm. e). Z právě uvedeného je pak zcela nepochybně zřejmý důvod použití výrazu „schránka pro odložené děti“.

Český právní řád rovněž nezná pojmy „vzdání se dítěte“ či „zřeknutí se dítěte“; dítě má právo na péči svých rodičů od narození a také jeho rodiče mají vůči němu rozsáhlý komplex práv a povinností, definovaný zákonem pojmem rodičovské odpovědnosti, kterou může omezit či rodiče ji zbavit jen příslušný soud za podmínek, stanovených zákonem.

Přes právě uvedené skutečnosti (kromě dalších) byla činnost „zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených“ zapsána do nadačního rejstříku jako účel zřízeného a zapisovaného nadačního fondu.

Podle § 200d, odst. 1 písm. d) o. s. ř. soud usnesením návrh na zápis do rejstříku mj. odmítne z důvodu, že je nesrozumitelný nebo neurčitý; dle mého názoru **právní neurčitost a nesrozumitelnost** návrhu na zápis účelu nadačního fondu, znějícího „zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím souvisejících“ je zcela evidentní, jakkoliv jazykově srozumitelný takový návrh může být či je. Právní náhled na pojmy určitost a srozumitelnost je od obecného odlišný.

Nahlédněme širěji na veřejnoprávní úpravu návrhů na zápisy do rejstříků a jejich náležitosti. Návrh na zápis právnické osoby podnikatele do obchodního rejstříku musí být mj. doložen příslušnými živnostenskými či jinými oprávněními. Pro jejich získání musí navrhovatel (nebo odpovědný zástupce) splňovat všeobecné, popř. zvláštní podmínky, spočívající zejména v určité odbornosti dle povahy živnosti; jejich názvy musejí odpovídat přílohám živnostenského zákona a prováděcích předpisů, některé živnosti stát reguluje udělováním koncesí. Doložení těchto oprávnění a splnění některých dalších náležitostí rejstříkový soud zkoumá a podle výsledku rozhodne.

Veřejnoprávní předpisy tak určují, kdo a za jakých podmínek může provozovat řemeslnou živnost, koncesovanou živnost taxisluž-

by, povolání veterináře, advokáta, lékaře či jiné. Je lhostejné, zda půjde o osobu fyzickou či právnickou a kdo splnění těchto podmínek ověřuje a příslušná oprávnění uděluje (např. úřad, profesní komora); v případě osob zapisovaných do rejstříků je pak vždy zkoumá příslušný soud v řízení o návrhu na zápis. Pro zápis všech osob do rejstříků pak platí shodná procesněprávní úprava.

Jsem si plně vědom toho, že nadační fond je sice právnickou osobou, ale je rovněž Nadačním zákonem definován jako **účelové sdružení majetku**; tento majetek a jeho výnosy fond využívá k účelu, pro který byl zřízen, tedy např. pro finanční a jinou podporu konkrétního obecně prospěšného cíle. Ochrana života a zdraví ohrožených dětí nepochybně obecně prospěšným cílem je, přičemž Nadační zákon dle mého názoru výslovně předpokládá, že nadační fond onen obecně prospěšný cíl nenaplňuje přímo, ale poskytováním nadačních příspěvků **třetím osobám**. V daném případě je však zápis účelu fondu formulován obojím způsobem; „zřizování a provoz schránek pro odložené děti“ chápu jako činnost jím přímo zajišťovanou, zatímco „podpora všech činností s tím spojených“ již odpovídá standardní formulaci pro činnost této právnické osoby.

Pokud by účelem zapisovaného fondu byla ochrana života a zdraví ohrožených dětí, nebylo by lze tomuto zápisu nic vytýkat, neboť by byl mimo pochybnost v souladu se stávajícím českým právním řádem. Má výtku směřuje z výše uvedených důvodů k zápisu nazvanému zřizování a provoz schránek pro odložené děti, kterou nepovažuji za činnost veřejnoprávními předpisy dovolenou.

Vzniká proto v dané souvislosti **zásadní** otázka, kdo může zapsanou činnost přímo vykonávat. Ochrana života a zdraví ohrožených dětí nesporně patří ke statutární činnosti nemocnic a obdobných zdravotnických zařízení a logicky zapadá pod pojem veřejné ochrany zdraví dle příslušného zákona, avšak opět tyto veřejnoprávní předpisy mlčí o zřizování a provozování schránek pro odložené děti. Nelze ji proto dle mého soudu považovat za činnost veřejnoprávními předpisy výslovně dovolenou.

Na tomto místě tak mohu zdůraznit, proč jsem v závěru úvodní části této kapitoly tolik akcentoval rozdílnost případu jednoho konkrétního nadačního fondu a předeslal, že jeho účel spočívající v ochraně dětí odložených do babyboxů může obstát, byť jej za právně zcela čistý nepovažuji. Neúplný soulad se zákonem lze považovat za formální a odložené děti neohrožující, jestliže činnost stojí na spolupráci s nemocnicemi, které jsou schopny ochranu života a zdraví ohrožených dětí plnit poskytováním okamžité a odborné pomoci.

Může však všeobecně v právním státě natolik závažná činnost jako zřizování a provoz babyboxů stát jen na „selském rozumu“, a nikoliv na speciální právní úpravě? Navíc jde-li mimo pochybnost o veřejnoprávní záležitost. Zde zastávám názor záporný. Proto jsem si dovilil chápat posudek Ústavu v intencích stanoviska k jednomu konkrétnímu případu a vyslovit názor, že snad může obstát; obecně však by obstát nemohl.

Nelze v daných souvislostech nepoložit otázku, kdo může babybox zřizovat a provozovat. Nemocnice, jakékoliv zdravotnické zařízení, samosprávný celek, obchodní společnost, jakákoli fyzická osoba způsobilá k právním úkonům či další subjekty? Musí či nemusí takový subjekt pro to splňovat nějakou obecnou či zvláštní, např. odbornou způsobilost?

Živnostenský zákon např. stanovuje náležitosti, které musí splňovat živnostenská provozovna; nejenom tento předpis, ale řada dalších, jak má být dle charakteru činnosti vyba-vena a jejich dodržování je kontrolováno.

Musí či nemusí pak obdobně schránka pro odložené děti splňovat nějaké náležitosti co do jejího vybavení, umístění, popř. má nějaký veřejnoprávní orgán vést registr schránek a provádět kontrolní činnost? Je to třeba či nikoliv, když řada jiných a možná ve většině případů méně závažných činností taková a mnohdy velmi podrobná pravidla nastavena právní úpravou má?

Odpověď na tyto, ale i dle mého názoru i na řadu dalších otázek nemůže být ponechána libovolné úvaze, ale může ji jednoznačně dát jen zákon.

b) Jedna poznámka k Úmluvě o právech dítěte

Ústav ve svém posudku ke zřizování a provozování babyboxů připustil jistý nesoulad se

zněním čl. 7 Úmluvy, mj. zejména pokud jde o jeho právo znát své biologické rodiče, je-li to možné, a přiklonil se ke stanovisku, že umístění dítěte do babyboxu předpokládá zvýšenou možnost zachování jeho života a zdraví. Právo dítěte na život je jednoznačně převažujícím hlediskem, pokud by mělo stát proti jeho právu znát své rodiče a právu na jejich péči.

Prozatím předpokládám, že do babyboxu jsou výlučně odkládány děti, které byly porozeny kdekoliv jinde než v příslušném zdravotnickém zařízení, a jeho rodiče, zejména pak matka, nejsou známi. Porodila-li by totiž dítě žena ve zdravotnickém zařízení a požádala o utajení své totožnosti, šlo by o jiný případ, upravený zákonem č. 422/2004 Sb. (8), kterým byl novelizován zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu (9), v platném znění. Takové dítě dle mého názoru již do babyboxu odloženo nikdy nebude.

Právo na život jistě stojí v hierarchii hodnot výše než právo dítěte znát své biologické rodiče či právo na jejich péči; v tom nutno dát Ústavu za pravdu. Zda je primárně činností babyboxů zajišťována ochrana života narozených dětí či k odkládání dětí do nich vedou matky důvody jiné, nemohu exaktně posoudit.

Úmluva o právech dítěte však byla Českou republikou podepsána a ratifikována jako celek bez jakýchkoliv výhrad. Domnívám se proto, že v případě dětí odložených do babyboxů nelze jednotlivá Úmluvou garantovaná práva dětí oddělovat od sebe.

Nelze jen tak v zájmu „vyššího“ práva na ochranu života a zdraví dětí rezignovat na jejich právo znát své biologické rodiče, navíc při absenci vnitrostátní právní úpravy babyboxů.

Tento názor zastávám při vědomí toho, že právo dítěte znát své biologické rodiče není v samotné Úmluvě formulováno absolutně a je poněkud zeslabeno formulací „pokud je to možné“. Právě uvedenou formulaci však chápu objektivně a nikoliv subjektivně, tedy že nemožnost dítěte poznat své biologické rodiče sice nelze zcela vyloučit, nemůže však záviset na subjektivním rozhodnutí jeho matky odložit je do babyboxu a zůstat v anonymitě. Takové právo totiž žádný dokument obdobné (ani nižší) právní síly ženě nedává a dát nemůže, aniž by neporušil již existující práva dítěte.

Pro úplnost uvádím, že dle mého názoru i jakékoliv úvahy o případném konstituování takového práva ženy-matky považuji za absurdní. Vedly by nutně k obnovení institutu manželských a nemanželských dětí a zavedení diskriminace těch v druhém pořadí jmenovaných, přičemž za její odstranění byly vedeny dlouhé boje po téměř celé dvacáté století (k tomu viz níže).

c) Jedna poznámka k Listině základních práv a svobod (2)

Právo na život má dle znění čl. 6, odst. 1 Listiny každý a lidský život je hoden ochrany již před narozením. Čl. 32 též Listiny bere pod ochranu zákona rodičovství a rodinu a zvláštní ochranu zaručuje dětem, přičemž děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.

Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Zákon o rodině péči o nezletilé děti a činnosti s tím související označuje pojmem rodičovská odpovědnost. Terminologický nesoulad mezi Listinou a zákonem je zjevný, právo rodičů na péči o děti tak nemusí být obsahově zcela totožné s rodičovskou odpovědností za takovou péči.

Práva rodičů mohou být dle citovaného článku Listiny omezena jen rozhodnutím soudu na základě zákona; lze se tedy vzdát rodičovských práv či neplnit rodičovskou odpovědnost právu neznámým jednáním, nazývaným odložením dítěte? Může tak učinit matka sama bez souhlasu otce dítěte? Může takový krok učinit osoba k právním úkonům sice zpravidla způsobilá, bez rozhodnutí soudu a může tak krátit práva dítěte k právním úkonům nezpůsobilého (ve věku krátce po narození) na rodičovskou výchovu a péči, opět bez možnosti soudní ochrany? Dle mého názoru nutno z důvodů již výše uvedených setrvat na záporné odpovědi.

Podrobnosti má podle odst. 6 čl. 32 Listiny základních práv a svobod stanovit zákon. V řadě oblastí tak činí; upravuje tak oblast náhradní rodinné péče a podmínky a formy, kdy k ní může docházet, určuje kompetence soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dítěte. Nečiní-li tak v případě zřizování a provozování babyboxů, zůstává Listina jako součást ústavního pořádku České republiky nenaplně-

na, znamená to tak rozpor s ní a další důvod k tomu, aby zákon byl přijat.

d) Jedna poznámka k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (10), v platném znění, definuje samotný tento pojem a také ukládá povinnosti orgánům sociálně-právní ochrany dětí konat z úřední povinnosti, neboť mj. děti, jejichž rodiče neplní svou rodičovskou odpovědnost, podléhají jeho zákonné ochraně. Nezná však případ, kdy by řízení v těchto věcech bylo zahajováno na základě faktu, že dítě bylo odloženo do babyboxu.

Ostatně Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR vydalo (či muselo vydat) pro jejich činnost v těchto případech metodický pokyn, jak mají postupovat. S ohledem na závažnost věci mu ani příliš nevytýkám, že pokyn vydalo v rozporu s obecně respektovanými právně teoretickými zásadami bez potřebného zákonného zmocnění.

Souhrnně tak k poznámkám sub. b), c) a d) uvedeným nemohu dodat nic jiného, než znovu odkázat na závěry uvedené v čl. IV., odst. 2 příspěvku M. Zuklínové „Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek“ (12). Snad s jedním dovětkem, že od jeho napsání uplynulo více než pět let.

Uplynulý čas mu nijak neubral na aktuálnosti, avšak na druhé straně existence téměř čtyř desítek babyboxů v současné době doc. Zuklínovou podmíněně zmiňovanou naléhavost společenské objednávky právní úpravy baby-schránek dle mého názoru potvrzuje.

Pro všechny výše uvedené případy, kdy docházím k závěru, že by zákon měl být přijat, připomínám úvodní zásadu pojednání, jež není o tom, zda babyboxy ano, či ne. Jenom se na nich snažím dokázat, že úplně nejhorší stav je ten, když se ve veřejnoprávní oblasti cosi koná (jak pozitivního, tak i negativního) bez adekvátní reakce zákonodárce.

e) Trestněprávní aspekty babyboxů

Nutně souvisejí s výše uvedenými skutečnostmi. Ústav ve svém posudku (3) dospěl k závěru, že v naplnění činnosti Fondu pro odložené děti STATIM nespátřuje možné znaky trestného činu opuštění dítěte podle § 212

trestního zákona. „Odložení dítěte do speciální schránky a jeho předání zdravotnickému zařízení nenaplní znaky uvedeného trestného činu, neboť takovým jednáním nedojde k zákonem předpokládané újmě, spočívající v tom, že dítě bude vydáno v nebezpečí smrti nebo ohrožení zdraví. Lze dovodit, že osoba, která by dítě do schránky předala, se nedopustí uvedeného trestného činu, neboť by jejím jednáním nebyla naplněna ani objektivní, ani subjektivní stránka tohoto trestného činu.“ Ostatně i posudek Ústavu v pasáži, v níž odůvodňuje nenaplnění skutkové podstaty trestného činu opuštění dítěte, vychází z předpokladu, že dítě bude odloženo do „speciální schránky“, aniž by tuto speciálnost jakkoliv definoval a že bude „předáno zdravotnickému zařízení“.

À contr. nutno dle mého názoru dovodit, že nebude-li schránka nedefinovaně „speciální“ a dítě nebude „předáno zdravotnickému zařízení“, úplné naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu reálně hrozí.

Od 1. 1. 2010 je v účinnosti nový trestní zákon č. 40/2009 Sb. (11). Ponecháme-li stranou, že nová právní úprava upravuje odlišně kvalifikované a tedy přísněji trestné skutky opuštění dítěte a že ochranu původní právní úpravou přiznanou jen opuštěnému dítěti rozšiřuje i na další svěřené osoby, zůstává základní skutková podstata tohoto trestného činu definována obdobně.

V posudku Ústavu dovozené nenaplnění subjektivní i objektivní stránky trestného činu opuštění dítěte tak stojí na předpokladu, že žena, odkládající dítě do babyboxu, je nevystaví nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví; jinak by k úplnému naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu nepochybně došlo, neboť odložením svého dítěte, které si samo nemůže opatřit pomoc, je úmyslně opouští, přičemž má mimo pochybnost zákonnou povinnost o ně pečovat.

V souladu s ustálenou soudní praxí se pojmem „vystavení dítěte nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví“ rozumí též stav, kdy záchrana dítěte závisí na náhodě. Tak je tomu i tehdy, kdy dítě sice mohlo být zachráněno jinou osobou, avšak není jisté, zda se tak stane, dítěte se skutečně ujme a potřebnou pomoc mu poskytne.

S právě uvedeným konvenuje jiný judikát, který již v roce 1978 konstatoval, že subjektivní stránka tohoto trestného činu nebude naplněna, pokud dítě bude ponecháno v mateřské škole, kde se ho ujme její pracovnice a dítě bude vzápětí po opuštění nalezeno, zachráněno a bude o ně postaráno. V tomto případě tedy soud již tehdy přihlédl k tomu, že v bývalých mateřských školách byly umístovány děti starší tří let věku. Obdobně lze usuzovat, je-li dítě opuštěno odložením do schránky, umístěné v nemocnici, jejíž odborný personál je o skutečnosti odložení dítěte bez odkladu nainstalovaným zařízením vyrozuměn. Naskytá se otázka, jak by příslušné orgány nahlížely na případ, kdy včasné vyrozumění zmaří technická závada na babyboxu. Lze ji vyloučit?

Také v případě babyboxů je nutno dle mého názoru postavit najisto, že je jím míněno zařízení, jehož účelem nebude jako v případě zapsaného Nadačního fondu poměrně vágně formulované zřizování a provoz schránek pro opuštěné děti, ale **ochrana života a zdraví opuštěných dětí**. Musí tak být naprosto jisté, že schránky jsou k danému účelu náležitě materiálně vybaveny (např. obdobně jako dětské inkubátory), jsou umístěny ve vhodném objektu a že jejich provozovatelé mají k dispozici po 24 hodin denně potřebný počet osob odborně způsobilých rychlou ochranu života a zdraví těchto dětí zajišťovat.

V právě uvedené souvislosti odkazují rovněž na příslušné pasáže kapitoly 3, písm. a) textu. Domnívám se, že opět z těchto důvodů je přijetí speciální právní úpravy nezbytně nutné, a to jak v zájmu právní ochrany subjektů babyboxy provozujících, tak i matek „do nich děti odkládajících“.

Bez přijetí takové speciální úpravy nelze dle mého názoru vyloučit, že zřízení a provozování babyboxu se z různých pohnutek může chopit jakákoliv fyzická či právnická osoba, která nebude sama odborně způsobilá ochranu života a zdraví opuštěných či odložených dětí zajišťovat ani si tuto odbornou pomoc nezajistí jinak.

Samotné schránky pak bez stanovení jejich náležitostí mohou být nezpůsobilé pro daný účel a nelze ani vyloučit jejich umístování v naprosto nevhodných objektech, ať již

z důvodů účelu, jemuž mají sloužit, tak pochopitelně i etických, což není třeba, myslím, blíže specifikovat. Pokud by došlo k odložení dítěte do takové zcela nevyhovující schránky, provozované odborně nezpůsobilým subjektem apod., mohlo by se dle mého názoru naplnění skutkové podstaty trestného činu opuštění dítěte a případně dalších stát velmi reálným, neboť by nebylo valného rozdílu mezi tím, zda by matka dítě odložila do takové nevyhovující schránky, provozované odborně nezpůsobilým subjektem, či je odložila kdekoli jinde. Nelze vyloučit i naplnění skutkové podstaty jiných trestných činů.

V posudku Ústavu také není vůbec zmiňována otázka, jak na případy odložených dětí nahlížet z hlediska zákonem stanovené vzájemné vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi, a slůvko vzájemně podtrhuji.

Vzájemná vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi je mimo pochybnost stanovena zákonem o rodině a rovněž tyto otázky mohou mít za určitých okolností svůj trestněprávní rozměr. Považuje se za nesporné, že např. ani rodiči zbavenému rozhodnutím soudu výkonu rodičovských práv k dítěti nezaniká jeho vyživovací povinnost a její plnění může být vymáháno. Její neplnění po zákonem stanovenou dobu je rovněž skutkovou podstatou trestného činu zanedbání povinné výživy. I tento aspekt věci by v souvislosti s babyboxy musel být řešen.

Na druhé straně matka, která dítě odložila do babyboxu, se zřejmě nikdy nedomůže případně vyživovací povinnosti odloženým dítětem, bude-li např. ve stáří v hmotné nouzi. Ač není známa, je právně jeho matkou dle § 50a zákona o rodině, neboť jediným kritériem pro určení jejího mateřství je skutečnost, že je porodila (abstrahuji od možného zániku tohoto vztahu v důsledku nezrušitelného osvojení odloženého dítěte).

Také tato pasáž dokládá, že ke zřizování a provozování babyboxů nepostačí stávající právní úprava.

4. Úvaha o možnostech zneužití babyboxů při absenci jejich právní úpravy

Znovu připomínám, že předmětem rozboru článku není téma, **zda babyboxy ano, či ne**, nýbrž zda je lze provozovat v České republice bez zvláštní právní úpravy.

Zkušenost říká, že nejenom v České republice byla řada ušlechtilých činností dříve či později zneužita. Nelze je dle mého názoru vyloučit ani v případech babyboxů.

Odpradáva měla obdobná zařízení sloužit ženám, které odkládaly porozené dítě v obavách z následků, odsudků a ve složité životní či sociální situaci. Obdobná zdůvodnění oprávnění existence babyboxů a bohužel tato činnost jsou užívány dodnes.

Víme skutečně, že těmto účelům babyboxy slouží? Dle mého názoru nikoliv a ani to vědět nemůžeme, neboť absolutní anonymita matky, která dítě do něho odkládá, to vylučuje.

Některé možné případy zneužití babyboxů či zavrženíhodné důvody, které mohou vést k odložení dítěte do něj, z pochopitelných důvodů vynechám, zejména vzhledem k možné instruktivnosti; budu se proto pohybovat v obecnější rovině a ponechám je úvahám čtenáře.

Lze si tak představit různorodou škálu jednání, vedoucích k odložení dítěte do babyboxu, od zlovolného žertu až po závažnou trestnou činnost. Lze jim současnou právní úpravou alespoň v míře minimální čelit? Zastávám názor, že nikoliv.

Společensky prospěšnou činnost však vždy musí právo chránit; je to nutností, stejně tak právo musí hrozit uplatněním sankcí pro případy jejího ohrožování či zneužívání. To však není možné, pokud právní úprava chybí.

Může dojít v rozporu s deklarovaným smyslem a účelem babyboxů k odložení pouze nechtěného či nadpočetného dítěte, které porodí hmotně velmi dobře zajištěná žena, které dítě „překáží“ v budování profesní kariéry?

Může dokonce dojít k odložení v manželství narozeného dítěte, dokonce po dohodě obou manželů? Může být důvodem odložení dítěte do babyboxu pouze snaha vyhnout se rodičovské odpovědnosti a plnění vyživovací povinnosti? Nebo si nesnižovat stávající, byť solidní životní úroveň, upřednostnit rozhojňování hmotných statků před dlouholetou péčí o dítě, spojenou s řadou starostí a povinností?

Na všechny právě položené otázky nutno dát kladnou odpověď nebo si alespoň připustit, že ji nelze vyloučit. A jak postupovat v případech, že si to žena, která dítě odložila do babyboxu, „rozmyslí“ a bude je žádat zpět? Opět

jednoduchá otázka, na kterou neexistuje jednoduchá odpověď.

Právo se vždy opožďuje za rozvojem společenských vztahů a zejména právo rodinné je tím typické, neboť se vyvíjí evolučně. To však neznamená, že právo nemá po určité době reagovat vůbec, má reagovat nejenom na společenské jevy negativní hrozbou represe, typickou pro právo trestní, ale i na společenské jevy pozitivní v dalších odvětvích práva tím, že jim zajistí v potřebném rozsahu jejich žádoucí právní ochranu.

Než přikročím k podání pro mě dostupné informace o problematice babyboxů v jiných zemích, neodpustím si jednu poznámku. Bývá často uváděno, že zařízení pro odkládání dětí mají své historické počátky ve středověku a prošla tudíž mnoho staletí trvajícím vývojem.

Má poznámka tkví v tom, že prakticky nikdy tato zařízení nebyla provozována bez příslušné právní úpravy, ať již byla stanovována některými papeži pro oblast práva kanonického nebo výnosy panovníků pro oblast práva světského. Kontinentální právo hodně staví na tradicích; velkou pozornost schránkám pro odložení dětí a vytváření jejich územní sítě věnoval francouzský Code civil a osobně Napoleon Bonaparte.

Babyboxům tak současnost, ale zřejmě nejenom v České republice, zůstává hodně dlužna.

5. Babyboxy v jiných zemích

Opět začínám citací z materiálů samotného Nadačního fondu STATIM (1).

„Současný stav ve vybraných zemích

Na Slovensku z iniciativy občanského sdružení „Šanca pre nechcených“ a jeho prezidentky Mgr. Anny Ghannamové od roku 2004 fungují „hniezda záchrany“ v nemocnicích v Bratislavě na Kramářích, Žilíně a Prešově. V roce 2005 se jejich počet rozšířil o další v Bratislavě-Petržalce, Nitře, Trnavě, Nových Zámcích, Banské Bystrici, Košicích a Ružomberku a v roce 2007 v Rožňavě, Dolním Kubíně a Spišské Nové Vsi. Na Slovensku tak v současné době mají matky možnost odložit novorozence do spolehlivé lékařské i sociální péče celkem na třinácti místech a do dnešního dne

do nich bylo vloženo 24 dětí. Anna Ghannamová přiznává, že ji inspiroval český projekt babyboxů. Její aktivitu ale od počátku podporovaly slovenské úřady, proto se rozjela rychleji než v České republice.

V Itálii se otočná kola přestala používat v polovině minulého století. Růst počtu neprovdaných matek a dětí narozených do neúplných rodin, ale především i ilegálního přistěhovalectví, kdy jsou děti často ženám na obtíž, vedl v Itálii v roce 2006 k obnovení této „středověké papežské tradice“. V rámci „Hnutí pro život“ bylo nově zřízeno osm schránek, v prosinci 2006 se otevíralo moderní zařízení na poliklinice v Římě a první dítě bylo do schránky odloženo již v únoru 2007. Ve stejné době byla uvedena do provozu schránka v klášteře Matris Domini v Bergamu (severní Itálie, centrální část Lombardie). Další zařízení je plánováno v nemocnici Svatého Ducha ve Vatikáně, v místě, kde již v minulosti fungovalo. Nové schránky se konstruují jako chráněná kolébka vybavená signalizačním zařízením, umožňujícím jeptiškám okamžitě po vložení dítěte kontaktovat nemocnici, která si dítě převezme do odborné péče.

V Německu byla první moderní plně automatizovaná a klimatizovaná schránka (v Německu Baby-Klappe) zřízena v rámci projektu „Findelbaby“ (nalezenec), realizovaného neziskovou organizací Sternipark. Projekt, který nastartoval budování dalších schránek po celém území Německa (dnes je jich zde šedesát jedna, z toho pět v hlavním městě Berlíně), oslavuje letos devět let své existence. Za tu dobu bylo ve schránkách spravovaných organizací Sternipark odloženo šestatřicet dětí. Celkem vyřešila svou svízelnou situaci prostřednictvím schránek v Německu více než stovka matek.

V Rakousku v současné době schránky pro opuštěné děti existují v pěti městech (Vídeň, Linz, Riedl, Graz, Veit an der Glan) a je do nich odkládáno průměrně kolem pěti desítek dětí ročně.

Ve Švýcarsku funguje již od roku 2001 schránka v nemocnici ve městě Einsiedeln, památném poutním místě známém díky zázračné soše Černé Matky Boží.

V Belgii zřídilo v roce 2000 sdružení „Matky pro matky“ první schránku ve městě Antverpy.

V Maďarsku je v nemocnicích dvanáct schránek, první byla otevřena v roce 1996 v budapešťské nemocnici Schöpf-Merei Ágost.

V Holandsku bylo zřízení schránek plánováno již v roce 2003, pro masivní protesty veřejnosti se však od tohoto záměru upustilo a odkládání dětí bylo prohlášeno za nezákonné.

Ve Francii byly schránky pro odkládání opuštěných dětí zrušeny na počátku 20. století a dnes mají možnost porodit v nemocnici anonymně a nechat zde dítě k adopci.

Ve Velké Británii v současné době schránky pro opuštěné děti nefungují, protože jakékoli opuštění dítěte do dvou let je zde trestné. Existují však velmi příznivé podmínky pro adopci a ženy, které se nemohou z různých důvodů o své dítě postarat, je mohou poměrně jednoduše k adopci nabídnout.

V USA taková zařízení neexistují a opuštění dítěte bylo dlouho považováno za trestný čin. Prvním státem, který prolomil tento přístup, byl v roce 1999 Texas. Matky, jež opustí své novorozené dítě, nejsou trestány. Od té doby existuje zákon na obranu a ochranu novorozených dětí před opuštěním, zřizující instituci takzvaných „bezpečných úročišť“ (Safe-Haven Law) v nemocnicích, úřadech sociální péče, ale i policejních a hasičských stanicích. Zde mohou matky legálně odložit své nechtěné novorozené děti. Za novorozence je podle legislativy příslušného státu považováno dítě ve věku tří až třiceti dnů. Biologičtí rodiče mohou do třiceti dnů po odložení dítěte své rozhodnutí změnit. Po uplynutí této lhůty svá rodičovská práva ztrácejí a dítě je nabídnuto k adopci.

Na asijském kontinentu v Pákistánu myšlenku záchrany dětí odsouzených k strádání nebo i smrti realizoval Abdul Sattar Edhi, který několik let po vzniku Pákistánu (po zániku Britské Indie v roce 1947) otevřel v Karáčí (dnes má více než patnáct milionů obyvatel) bezplatnou kliniku pro nejchudší vrstvy obyvatel. Před kanceláří jeho nadace je na schodišti pod nápisem „Nezabíjejte své dítě“ umístěna kovová kolébka, do které je každý měsíc odloženo devadesát dětí, z toho polovina živých. Edhiho nadace rozšířila takové kolébky po celé zemi. Na každé kanceláři je umístěna schránka, v níž může matka zanechat nechtěné

dítě, aniž se jí kdo na cokoli ptá. Počet těchto kolébek se stále rozrůstá a zachránily již stovky dětí.

V Japonsku byla po dlouhých diskusích otevřena v květnu 2007 první schránka v katolické nemocnici Jikei ve městě Kumamoto.“

ZÁVĚR

V kapitole 5 citovaný pramen (1) informuje o stavu ve zřizování a provozu babyboxů ve vyjmenovaných státech. Plyne z nich, že babyboxy jsou považovány za nezákonné v Holandsku a Velké Británii, kde je odložení dítěte do dvou let věku považováno za trestné a dlouho bylo trestným činem v USA, kde byl již tento přístup prolomen.

Informace na jedné straně stručně a výstižně hodnotí stav babyboxů v ní citovaných státech, na druhé straně je však (až na výjimky) hodně skoupá na informace o právních úpravách či jejich absenci v těchto zemích.

Nemám aktuálně přístup k jiným zdrojům. Použiji tedy nejinstruktivnější informace o stavu v USA. Plyne z ní rozdílnost v přístupu jednotlivých států Unie. Odložení dítěte do babyboxu bylo trestným činem, tento princip byl prolomen (zdroj neříká, v kterých státech).

Z právního hlediska vzato však nebyl prolomen ničím jiným než přijetím samostatného zákona, kterým zákonodárce upravil obranu a ochranu novorozených dětí před opuštěním, zřídil příslušnou instituci a stanovil místa, kde lze dítě ve věku tří až třiceti dnů legálně odložit.

Co považuji za velmi důležité je skutečnost, že biologičtí rodiče mohou do třiceti dnů své rozhodnutí změnit; nelze nepřipomenout, že není hovořeno o matce, ale biologických rodičích, tedy matce i otci. Mohou-li své rozhodnutí v této lhůtě změnit, nemohou být v anonymitě, musejí být známi. Po uplynutí této lhůty ztrácejí svá práva a dítě je nabídnuto k adopci.

I z této kusé informace lze vyčíst, že je uplatňován jiný přístup než v České republice. Zopakoval jsem z odkazovaného zdroje nejpodstatnější skutečnosti, aby snad nezůstaly nepovšimnuty. Nejsem schopen samozřejmě po obsahové stránce posoudit, zda citované principy právní úpravy USA jsou správné,

neboť vycházejí z tamních podmínek a tím méně pak posuzovat to, zda jsou případně použitelné na území České republiky. To by bylo věcí našich zákonodárných orgánů.

Jako právník jsem však schopen posoudit formální stránku citovaných principů této právní úpravy v USA a musím ocenit, že zákonodárce právní úpravu přijal, definoval základní pojmy, stanovil podmínky pro odložení nechtěných dětí a vypořádal se naší terminologií s otázkami rodičovství, rodičovské odpovědnosti a umístění do náhradní péče jednou provždy uděleným souhlasem k adopci.

Byť to ze zdroje neplyne výslovně, ale nepřímou, biologičtí rodiče odkládaného dítěte jsou známi, neboť po uplynutí zákonem stanovené lhůty ztrácejí svá práva a udělují souhlas k adopci dítěte. Podotýkám závěrem, že dle mého názoru je rozdílný přístup USA k problému oproti České republice velmi zřetelný a je mnohem více souladný s nejlepším zájmem dítěte, neboť chrání jeho základní práva a zachovává mu možnost zjistit svou identitu. To v České republice za stávající právní úpravy možné není.

LITERATURA

1. Machálek, E.: Historie a současnost, In: SANQUIS, č. 54/2007, s. 40.
2. Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
3. Posudek Ústavu státu a práva, [online], leden 2005, [cit. 2010-08-21]. Dostupné z: <http://www.statim.cz/10-clanek.php>.
4. Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, v platném znění.
5. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění.
6. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění.
7. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
8. Zákon č. 422/2004 Sb., v platném znění.
9. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v platném znění.
10. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.
11. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.
12. Zuklínová, M.: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek, In: Právní rozhledy, č. 7/2005, s. 252.

Karel Attl
judr.attl@seznam.cz